

24.3.2020

KORONAVIRUSTILANTEeseen VARAUTUMINEN SUUN TERVEYDENHUOLLOSSA

Kiinassa käynnistyi alkuvuonna uuden koronaviruksen aiheuttama COVID-19 -tartuntatautiepidemia. Tähän mennessä tapauksia on todettu WHO:n mukaan yhteensä noin 400 000 maailmanlaajuisesti. Tartunnoista on raportoinut 196 maata. COVID-19 -infektio on määritelty tartuntalain mukaisesti yleisvaaralliseksi infektioksi. Maailman terveysjärjestö WHO julisti koronavirusepidemian pandemiaksi 11.3.2020. Suun terveydenhuollon toimipisteissä on syytä seurata ajantasaisista päivittyvää tietoa koronavirustilanteesta [THL:n sivuilla](#).

COVID-19 tarttuu ihmisestä toiseen pääasiallisesti pisaratartuntana lähikontaktissa. Virusta on todettu hengitystie-eritteiden lisäksi myös syljestä. Virus voi säilyä pinoilla ja tartunta on mahdollinen myös kosketustartuntana esimerkiksi käsien kautta. Infektion itämisaika, eli aika altistumisesta ensioireiden alkuun, on arvion mukaan noin 2–12 päivää, keskimäärin noin 4–5 päivää. Taudista katsotaan parantuneeksi, mikäli oireiden alkamisesta on vähintään viikko ja oireiden päättymisestä vähintään vuorokausi. Tämän jälkeen potilasta voidaan hoitaa tavanomaisin varotoimenpitein. Terveystieteidenhuollossa ja vanhustenhuollossa työskentelevien tulisi olla pois töistä vähintään 48 tuntia oireiden päättymisen jälkeen. Testejä ei tehdä parantumisen varmistamiseksi. Vakavia tautitapauksia ja kuolemantapauksia on havaittu eniten yli 70-vuotiailla, joilla on jo jokin perussairaus, esim. diabetes, korkea verenpaine tai sydän- ja verisuonitauti. Korkein riski on yli 80-vuotiailla.

Hallitus linjasi 16. maaliskuuta 2020 lisätoimenpiteistä koronavirustilanteen hoitamiseksi Suomessa. Linjattujen toimenpiteiden tarkoituksena on suojata väestöä sekä turvata yhteiskunnan ja talouselämän toiminta. Linjaukset ovat voimassa 13. huhtikuuta 2020 asti. Suun terveydenhuoltoon näistä linjauksista vaikuttavat erityisesti yli 70-vuotiaiden henkilöiden velvoitus pysytellä erillään kontakteista muiden ihmisten kanssa mahdollisuuksien mukaan, ihmisten liikkumisen rajoittaminen tilanteen niin vaatiessa, kiireettömän terveydenhuollon toiminnan vähennyssuositus sekä mahdollisuus ottaa yksityisen sektorin kapasiteetti yhteiseen käyttöön tarpeen mukaan. Julkisten kokoontumisten rajoittaminen 10 henkilöön ei sen sijaan koske terveydenhuollon vastaanottoja, koska niitä ei katsota julkisiksi tiloiksi.

Suun terveydenhuolto on muuhun terveydenhuoltoon nähden erityisen altis infektioiden leviämislle, koska hammashoidon toimenpiteissä syntyy herkästi sylki- ja veriroskeita ja toimenpiteissä muodostuu ilmaan aerosoleja. Suun terveydenhuollon vastaanotoilla onkin erityisen tärkeää toimia siten, ettei asiakkaita tai henkilökuntaa altisteta tartunnoille. Vastaanotoilla tulee huolehtia henkilökunnan työturvallisuudesta myös koronatartunnalle altistuneita potilaita hoidettaessa. Työntekijät eivät saa tulla töihin, mikäli he sairastavat edes lieviä hengitystieinfektion oireita, ovat palanneet ulkomailta 14 vuorokauden sisällä tai ovat olleet lähikontaktissa henkilön kanssa, jonka epäillään sairastavan koronavirustautia. Riskiryhmiin kuuluvien työntekijöiden on suositeltavaa olla yhteydessä työterveyshuoltoon, jotta voidaan arvioida heidän mahdollisuutensa työskennellä vastaanotto-olosuhteissa. Tarvittaessa heidät tulee siirtää muihin tehtäviin.

Tällä hetkellä koronaviruksen leviämistilanne vaihtelee suuresti maan eri alueilla. Hallituksen linjauksen mukaisesti kiireetöntä hammashoitoa voidaan edelleen tarjota tietyin rajoittein alueelliseen harkintaan perustuen. Kiireellinen hoito tulee kuitenkin priorisoida. Joillakin alueilla kiireetöntä hammashoitoa on jo ajettu alas. Palvelutarjontaa suunniteltaessa huomioon tulee ottaa kyseisen alueen epidemiatilanne ja hoitohenkilökunnan riittävyys sote-toimialalla sekä suojavarusteiden riittävyys kiireellisiä hoitotilanteita varten myös epidemian pitkittyessä. Tilannetta seurataan ja toimintatapoihin tehdään muutoksia heti tilanteen niin vaatiessa. Lisäksi on tärkeää huomioida alueen yksityissektorin toiminta ja kapasiteetti sekä

tehdä tarvittaessa yhteistyötä, jotta epidemian edellyttämät suojaustoimet olisivat mahdollisimman tehokkaita ja pystytään vastaamaan väestön kiireellisen hoidon tarpeeseen

Suu- ja nenäsuojusten saatavuudessa on ongelmia. Tämänhetkisen (24.3.2020) tiedon mukaan niitä saadaan maahan, mutta hinta on aiempaa korkeampi. Myös käsi- ja pintadesinfektioaineiden saatavuus on tällä hetkellä heikentynyt, samoin jossain määrin suojakäsineiden. Näiden kaikkien myyntiä on nyt rajoitettu aiempien tilausmäärien mukaiseksi pieniin eriin säännöstellynä. Koronavirusepidemian edetessä ja mahdollisesti pitkittyessä saatetaan myöhemmin joutua tilanteeseen, jossa suojavaarusteita tai muita hammashoidossa välttämättömiä tarvikkeita ei väliaikaisesti saada. Tämä tulee ennakoida siten, että kiireellisten potilaiden hoito voidaan turvata.

Kiireetön hoito on syytä siirtää eteenpäin henkilöillä, joilla on todettu tai epäillään olevan koronainfektio tai jotka ovat olleet lähikontaktissa tällaisen henkilön kanssa, joilla on hengitystie-infektion oireita ja tai kuumetta (yli 37,5 °C), jotka ovat palanneet ulkomailta 14 vuorokauden sisällä tai jotka kuuluvat vakavan koronavirustaudin riskiryhmiin. Väestöä tulee tiedottaa siitä, että näille väestöryhmille tarjotaan vain kiireellinen hoito ja heidän tulee perua kiireettömät hoitoaikansa. Tällä vähennetään myös heidän tarvettaan liikkua yleisillä paikoilla tai odottaa odotushuoneessa, jossa on muita henkilöitä.

Tämänhetkisen tiedon (THL 24.3.2020) mukaan vakavan koronavirustaudin riskiryhmiin kuuluvat yli 70-vuotiaat henkilöt. Lisäksi vakavan koronavirusinfektion vaaraa voivat erityisesti iäkkäillä lisätä sairaudet, jotka merkittävästi huonontavat keuhkojen tai sydämen toimintaa tai elimistön vastustuskykyä, esimerkiksi:

- Vaikea-asteinen sydänsairaus
- Huonossa hoitotasapainossa oleva keuhkosairaus
- Diabetes, johon liittyy elinvaurioita
- Krooninen maksan tai munuaisen vajaatoiminta
- Vastustuskykyä heikentävä tauti kuten aktiivisessa solunsalpaajahoidossa oleva leukemia tai lymfooma (ei ylläpitohoito)
- Vastustuskykyä voimakkaasti heikentävä lääkitys (esimerkiksi suuriannoksinen kortisonihoito)

Muita tekijöitä, jotka yleisesti ottaen heikentävät keuhkojen toimintaa ja saattavat lisätä koronavirusinfektion riskiä terveydelle, ovat sairaaloinen ylipaino (BMI eli Body Mass Index yli 40) sekä päivittäinen tupakointi.

Vaikean koronavirustaudin riski ei ole lisääntynyt niillä lapsilla ja nuorilla, joiden perussairaus, esimerkiksi astma tai diabetes, on hoitotasapainossa. Sairastumisriski ei ole yleensä kohonnut myöskään lapsilla, joilla on vaikea perussairaus tai jotka tarvitsevat puolustuskykyä lamaavaa eli immunosuppressiivista lääkitystä.

Vaikka 10 hengen kokoontumisrajoitus ei koske terveydenhuollon hoituhuoneita, palvelun tarjoajan tulee kuitenkin huolehtia, että asiakkaat voivat pitää vähintään metrin etäisyyden toisiinsa. Sairastuneet tai riskipotilaat eivät saa odottaa yleisissä odotustiloissa. Odotushuoneessa yskivälle asiakkaalle tulee tarjota kirurginen suun suojuus. Odotushuoneessa tulee olla tarjolla puhtaita nenäliinoja ja roskakori niiden hävittämistä varten sekä desinfiointiainetta käsien desinfiointiin. Odotustilojen puhtaudesta tulee huolehtia tehostetusti. Tilojen siivouksesta löytyy ohjeet Työterveyslaitoksen sivuilta:

<https://hyvatyo.ttl.fi/koronavirus/ohje-siivoukseen>

Kaikkessa hammashoidossa suositellaan mahdollisuuksien mukaan välttämään aerosolia tuottavien laitteiden, kuten pyörivin instrumenttien, ultraäänilaitteiden ja kolmitoimiruiskun käyttöä. Kofferdam-suojaa tulisi käyttää aina kun se on mahdollista.

Alla olevat ohjeet (liitteet 1 ja 2) on laadittu hyödynnettäväksi suun terveydenhuollon vastaanotoilla. Ne pohjautuvat soveltuvin osin Helsingin kaupungin suun terveydenhuollon ohjeeseen. Kukin suun terveydenhuollon toimija lisää ohjeisiin omaa organisaatiotaan koskevat puhelinnumero- ja muut tiedot ohjeissa olevan merkinnän xxx tilalle. Jokaisella vastaanotolla tulee olla kyseiseen vastaanottoon soveltuva ohjeistus siitä, miten toimia koronavirustilanteessa kussakin taudin leviämisvaiheessa. Myös alueellisesti voidaan sopia koronatartunnan saaneiden potilaiden välttämättömän hammashoidon toteuttamisesta. Yksityiskohtaisia toimintaohjeita suun terveydenhuollon yksiköille ja ammattilaisille on julkaistu myös Työterveyslaitoksen sivuilla <https://hyvatyo.ttl.fi/koronavirus/ohje-suun-terveydenhuoltoon>

Lisätietoja: Lääkintöneuvos Merja Auero, merja-liisa.auero(at)stm.fi
Asiantuntijahammaslääkäri Ulla Harjunmaa, ulla.harjunmaa(at)thl.fi

LIITE 1. Ohje henkilökunnalle koronaviruksen huomioimisesta suun terveydenhuollossa

- Henkilökunta** ei saa tulla kuumeisena tai hengitystieoireisena töihin, tämä koskee myös opiskelijoita. Matkustamista tulee välttää. Mikäli olet kuitenkin matkaillut ulkomailla tai ollut lähikontaktissa tartunnan saaneen kanssa vähintään 15 min ajan, sinun on jätävä etätöihin kahden viikon ajaksi, vaikka olisit täysin oireeton. Asiasta tulee neuvotella esimiehen kanssa esimerkiksi puhelimitse. Tarkkaile vointiasi huolellisesti. Mikäli sinulle ilmaantuu oireita (kuva 1), ota yhteyttä puhelimitse tai sähköisesti esimieheesi ja työterveyshuoltoon (p. _____). Mikäli oireet ovat vaikeita, ota yhteys puhelimitse tai sähköisesti terveyskeskuksen päivystykseen (p. _____) tai sairaalan päivystykseen (p. _____). Oman koronariskitilanteen voi arvioida esim. omaolopalvelussa ”Epäiletkö koronavirusta” <https://www.omaolo.fi/> Tietoa saa myös valtakunnallisesta puhelinneuvonnasta numerosta 0295 535 535.

Kuva 1.

- Kiirettömään hammashoittoon** hakeutuvan koronatautiä sairastavan tai sille altistuneen henkilön, riskipotilaan ja flunssaoireisen henkilön aika siirretään myöhemmäksi. Myös **puolikiireellisen hoito**, esimerkiksi hampaan/paikan lohkeaman hoito siirretään, mikäli mahdollista. Mikäli normaaleja suojarusteita tai muita suun terveydenhuollon toiminnassa välttämättömiä tarvikkeita ei saada riittävästi, priorisoidaan kiireellisten potilaiden hoito.
- Potilaalle, joka sairastaa tai hänen epäillään sairastavan koronavirusinfektiota, annetaan vain **kii-reellinen hoito**
Toimintaohje:

A. Jos koronavirustartunta on todettu,

hoito _____ hoitolassa (p. _____) klo _____ ja
hoito _____ hoitolassa (p. _____) klo _____.

Päivystykselliseen hoitoon otetaan potilaat, joilla on henkeä uhkaava sairaus, tapaturma tai, joilla on särkylääkkeeseen reagoimaton suun alueen kipu. Muiden päivystyspotilaiden osalta pyritään odottamaan, kunnes tauti ei ole enää tarttuva. Yhteydenotto aina ensin puhelimitse päivystävään hammaslääkäriin, joka vielä arvioi tarvittavan hoidon ja hoitopaikan.

B. Jos koronavirusepäily herää puhelimesta,

- selvitä, onko potilas tullut 14 vrk sisällä ulkomailta tai onko potilaan lähipiirissä koronavirusinfektiota sairastanut
- kirjaa tieto potilastietojärjestelmään koronaviruksen epäilyn heräämisestä
- Pyydä potilasta pysymään kotona ja seuraamaan oireitaan sekä tarvittaessa ottamaan yhteyttä koronavirusepäilyneuvontaan (p. _____)

- C. **Jos koronavirusepäily herää hammashoitolassa,**
- Anna potilaalle kirurginen suunenäsuojus ja käsidesiä ja suojakäsineet.
 - Potilaskontaktissa oleva henkilökunta käyttää kirurgista suu-nenäsuojusta ja suojakäsineitä (käsien desinfiointi ennen suojakäsineiden laittoa ja niiden riisumisen jälkeen).
 - Potilaan ei tule olla fyysisesti yhteydessä muihin ihmisiin ennen epäilyn raukeamista.
 - Mikäli hammashoitola sijaitsee terveysaseman yhteydessä ohjaa hänet pois yleisistä tiloista ja terveysaseman kanssa sopimaanne eristysuoneeseen odottamaan siirtoa kotiin tai ottamaan yhteyttä koronavirusneuvontaan (p. _____).
 - Hammashoitolasta voidaan myös tarvittaessa ottaa yhteys infektio lääkäriin (p. _____)
 - Jos koronavirusneuvonta tai infektio lääkäri vahvistaa tartuntaepäilyn ja hammashoitoa on välttämätön antaa, hoito annetaan erityisvarotoimenpitein (Liite1) _____ hammashoitolassa. Soita hoitolaan (p. _____).
- Cl. **Jos potilas on karanteenissa ja ensiapuluonteisen hammashoidon tarpeessa,**
- hoito erityisvarotoimenpitein _____ hammashoitolassa.
Soita hoitolaan (p. _____)
- E. **Jos ei epäilyä koronavirusaltistuksesta, mutta potilaalla akuutti ylähengitystieinfektio tai hän kuuluu koronavirustaudin kannalta riskiryhmään,**
- tehdään vain ensiapuluonteinen hammashoito normaalein varotoimenpitein ja kirurgista suu-nenäsuojusta käyttäen missä tahansa hammashoitolassa.
- F. **Karanteenissa olevien lähipiiri, joka oireeton,**
- hoidetaan kiireettömän ja kiireellisen hoidon osalta normaalein varotoimenpitein missä tahansa hammashoitolassa, kuten myös muut oireettomat potilaat.

Tee heti kaikissa hoitoloissa/vastaanotoilla:

1. Tutustu

- Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ajankohtaiseen tietoon koronaviruksesta <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19>
- oman sairaanhoitopiirisi koronavirukseen liittyviin ohjeisiin
- oman kuntasi sote-toimialan koronavirukseen liittyviin ohjeisiin
- Hammaslääkäriliiton ohjeisiin <https://www.hammaslaakarilehti.fi/fi/uutinen/viisi-kysymysta-koronaviruksesta>
- Työterveyslaitoksen ohjeisiin <https://www.ttl.fi/toimintaohje-tyontekijoille-wuhanin-koronaviruksen-tartunnan-ehkaisyyn/>

2. Tulosta potilasohjeet odotustiloihin

- Hoitoloiden ulko-oviin tiedote koronaviruksesta sekä pyyntö hoitoajan siirtämisestä puhelimitse, jos on sairas
- Tiedote, jossa kerrotaan, ettei hoitola kätellä
- Ohjeet käsienpesua ja yskimistä varten (www.thl.fi)

3. **Tilaa** kaikille potilaille käsidesiä käytettäväksi vastaanottojen odotustiloihin. Huomioithan, että käsidesiä ja maskeja sekä hanskoja ei saa viedä kotiin.

4. **Poista** odotustiloista tavaroita, jotta pienennetään niiden ja käsien kautta tapahtuvaa kosketus-tartuntariskiä. Erytystä huomiota tulee kiinnittää siihen, ettei hoituhuoneessa ole tavaroita esillä roiske-etäisyydellä.
5. **Suunnittele** miten oireinen, tartuntaepäilty potilas voidaan tarvittaessa ohjata yleisten tilojen läpi ja missä hoituhuoneessa hoidetaan, jotta kontaktit muihin asiakkaisiin ovat mahdollisimman vähäiset. Tällä varaudutaan tilanteeseen, jossa ilmaeristyksessä tehtävää hammashoitoa joudut-taisiin antamaan.
6. **Merkitse** potilasasiakirjoihin kaikki hoitoon osallistuneet, jotta mahdollisten altistuneiden selvit-täminen sujuvoituu.
7. **Sovi hoitola/vastaanotto** , johon koronavirustartunnan saaneiden potilaiden hoito keskitetään. Parhaiten tähän soveltuu hoitola, jossa tartunnan saanut potilas voidaan ohjata hoituhuoneeseen ilman, että hän oleskelee samassa tilassa terveiden asiakkaiden kanssa. Tarvitta-essa esimerkiksi terveysasemalla sovitaan eristyshuone odotusta varten. Myöskään hoidon jäl-keen potilas ei saa jäädä yleisiin tiloihin.
8. **Hanki hoitolaan/vastaanotolle** koronavirukselle altistuneen asiakkaan kiireel-listä hammashoitoa varten:
Potilaille:
 - a. Oireiselle epäilylle koronavirusasiakkaalle, tilataan roiskesuojattuja IIR kirurgisia suu-nenäsuojia ja suojakäsineitä.

Henkilökunnalle (ks. Liite 1):

- a. Kertakäyttöisiä, nestettä läpäisemättömiä pitkähihaisia suojatakkeja
- b. Visiirillisiä kirurgisia suu-nenäsuojaimia
- c. FFP2/FFP3-hengityksensuojaimia. Hengityksensuojain on tässä tarkoituksessa henkilö-kohtainen ja kertakäyttöinen, mikä tarkoittaa, että se on myös toimenpide- ja potilashuo-nekäyntikohtainen.
Tutustu hengityssuojaimen käyttöön etukäteen mukana tulevan ohjeen mukaisesti.
- d. Hiussuojia tai päähineitä
- e. Suojalaseja
- f. Suojakäsineitä (latex- tai nitrilisuojakäsineitä), joiden ranneke ulottuu hyvin suojatakin hihojen päälle
- g. Eritetahradesinfektioon aine, joka tuhoaa koronaviruksen
- h. Tartuntavaarallisen pyykin pakkaamiseen tarvittavat varusteet ohjeineen
- i. Suojapusseja, joihin korona- tartuntariskissä olevat välineet pakataan välittömästi käytön jälkeen välinehuoltoon vietäväksi. Suojapusseihin tehdään merkintä mahdollisesta ko-ronaviruksesta. Pussit pakataan kannellisiin kuljetuslaatikoihin.

Pidä kirjaa koronaviruksen vuoksi tehtävistä hankinnoista, jotta menoja voidaan seurata.

LIITE 2: Varotoimet koronavirus(epäilty) potilasta hoidettaessa (tulosta tämä)

1. Kertaa THL:n ja muut ohjeet. Tiedot päivittyvät nyt tiheään tahtiin.
2. Ennen potilaskontaktia laita visiirillinen kirurginen suu-nenäsuojain ja suojakäsineet (käsien desinfiointi ennen suojakäsineiden laittoa ja niiden riisumisen jälkeen)
3. Kun potilas on tulossa hammashoitolaan, anna potilaalle jo hoitolan ulkopuolella roiskesuojattu IIR kirurginen suu-nenäsuoja ja ohjaa yksikössä sovittuun eristyshuoneeseen.
4. Mikäli päädytään aerosolia tuottaviin toimenpiteisiin, joita valtaosa hammashoidon toimenpiteistä on, toteutetaan ilmavarotoimet (FFP-hengityssuojain, hiussuojain)
5. Suojainten pukeminen huoneessa tai sulkuutilassa
 - a. Desinfioi kädet
 - b. Pue suojatakki
 - c. Pue hengityssuojain ja tarkista tiiveys
 - d. Pue hiussuojain
 - e. Pue suojalasit
 - f. Desinfioi kädet
 - g. Suojakäsineet (latex- tai nitrilisuojakäsineet) puetaan potilashuoneessa ja vaihdetaan aseptisen työjärjestyksen mukaisesti, mitä ennen kädet desinfioidaan.
6. Anna potilaalle kiireellinen hoito
7. Suojainten riisuminen potilashuoneessa
 - a. Riisu suojakäsineet ja suojatakki
 - b. Desinfioi kädet
 - c. Poista suojalasit ja sitten hiussuojain
 - d. Desinfioi kädet
 - e. Poista hengityssuojain
 - f. Desinfioi kädet
 - g. Poistu potilashuoneesta
8. Potilas käyttää yleisissä tiloissa huoneesta pois lähtiessä kirurgista suu-nenäsuojusta ja sen lisäksi suojakäsineitä (käsien desinfiointi ennen suojakäsineiden laittoa ja niiden riisumisen jälkeen).
9. Hammaslääkäri kirjaa hoitoon osallistuneiden henkilökunnan jäsenten nimet hoitotietoihin, jotta hoitoon osallistuneet voidaan jälkikäteen selvittää
10. Hoidon päätyttyä potilashuoneen puhdistus käyttäen huonekohtaisia siivousvälineitä ja kertakäyttöisiä siivouspyyhkeitä. Erityistä huomiota kiinnitetään kaikkien potilaan ja hoitohenkilökunnan kosketuspintojen puhdistukseen. Pinnat puhdistetaan emäksisellä yleispuhdistusaineella, minkä jälkeen kosketuspinnat käsitellään desinfektioaineella.
11. Potilaan hoidossa syntyvät jätteet pakataan erilliseen jätessäkkiin, joka suljetaan heti ja viedään jäteastiaan. Mahdolliset hoidossa käytetyt tekstiilit pakataan tartuntavaarallisen pyykin pakkausohjeiden mukaisesti ja pestään 60–90 °C.
12. Pidä listaa työntekijöistä, jotka ovat hoitaneet koronavirusinfektioon sairastunutta potilasta. Seuranta 14 vuorokauden ajan. Mikäli tulee hengitystieinfektion oireita, tulee ottaa yhteyttä työterveyteen puhelimitse (p. _____) tai sähköisesti (_____). Työhön ei saa palata ennen kuin työterveyshuolto antanut luvan.